

Etnohistorie – metodeproblemet i Grønlands Historie

Af Hans Chr. Gulløv

Det har blandt europæere aldrig skortet på beundrende omtale af den grønlandske kultur. I særlig grad har tilpasningen til det arktiske miljø ved hjælp af en raffineret fangsteknik og en fleksibel bosættelsesform været omtalt lige siden befolkningen langs de kolde kyster kom i berøring med europæerne. Spekulationer over oprindelsen til denne kulturelle udvikling er i løbet af de sidste hundrede år blevet systematiseret i en etnografisk og arkæologisk videnskab, hvis udøvere har nået store resultater. Erkendelsen af den etniske samhørighed mellem de sprogligt beslægtede folk, som bebor halvdelen af det arktiske område, har gjort forskningen i stand til generaliseringer og komparative studier. Billedet af en »kulturel autonomi«, som forskningen har tegnet af den eskimoiske befolkning og gjort gældende fra Stillehavet til Grønland, er i dag blevet det stærkeste argument for kravet om selvbestemmelse. Det første politiske resultat – optimistisk opfattet – har været indførelsen af hjemmestyre for Grønland den 1. maj 1979. Den kulturvidenskabelige forskning kan således siges at have fundet en direkte anvendelse, og viser her en sammenhæng med den folkelige, etniske identitet.

Historie og evolution. Sideløbende med denne kulturhistoriske forskning har Grønland været emne for historieskrivningen. Til at begynde med i form af en kildepræsentation, der var uddraget fra et europæisk materiale, og som blev til på opfordring fra Det Kgl. nordiske Oldskrift-Selskab.¹ Sidenhen som en selv-

stændig behandling af det bevarede kildemateriale, inklusive de etnografiske og arkæologiske resultater. Flere sammenhængende historiefremstillinger har set dagens lys i de sidste tre årtier,² men først i de senere år er der gjort forsøg på en systematisk, kronologisk fremstilling.³ Denne nyeste gennemgang er nået ned til 1808, og med sin konsekvente, pragmatiske metode har forfatteren fastholdt en form, der har været bestemt af det traditionelle kriterium for skrevne kilder og arkæologiske levn som hørende til henholdsvis historien og forhistorien. Herved fremstår *Grønlands Historie* indtil året 1808 som en parallelløbende forhistorie (eskimoernes) og historie (skandinavernes).

Det er en formidabel forskningsindsats, forfatteren har ydet, og værket vil da også uden tvivl blive stående i lang tid som dækkende for Grønlands historie. Både lægmand og forsker må blive slået af beundring over den konsekvens, hvormed arbejdet er udført. Ingen arkivalier synes at være blevet forbigået, og for de flestes vedkommende drejer det sig om en førstegangsbehandling, der har været hårdt tiltrængt. Værket, som det til dato fremtræder med sine tre store bind, er en guldgrube af oplysninger, man aldrig bliver færdig med at øse af. Der skal i det følgende heller ikke rejses kritik af hverken forskningsindsatsen eller metodevalget. Det sidste må være forfatterens egen frihed. Men der er forskel på den eskimoiske og europæiske kulturelle tradition, som trods forfatterens

Hans Chr. Gulløv, f. 1946, mag.scient. (etnografi) 1975. Tilknyttet Nationalmuseets Etnografiske samling som forskningsstipendiat. 1968–75 foretaget arkæologiske undersøgelser for Nationalmuseet og samfundsvidenskabelige undersøgelser for Ministeriet for Grønland.

1. *Grønlands historiske Mindesmærker*, ed. Kgl. nordiske Oldskrift-Selskab, Vol. I–III; København 1838–45.

2. Finn Gad: *Grønlands historie. En oversigt fra ca. 1500 til 1946*; Det grønlandske Selskabs Skrifter XIV, København 1946. Mads Lidegaard: *Grønlands Historie*; Schultz, København 1961.

3. Finn Gad: *Grønlands Historie I. Indtil 1700, II. 1700–1782, III. 1782–1808*; Arnold Busck, København 1967, 1969 og 1976.

eget objektivitetskrav ikke kommer frem. Det er denne forskel, som kendetegner historien på Grønland, og her er forfatterens metodevalg for snæver til at afdække begge de etniske gruppers historie. Vi må søge andre indfaldsvinkler, når vi skal tilnærme os den eskimoiske historie, for ikke at gøre den sammenfaldende med den europæiske.

Dette sammenfald er et af de alvorligste kritikpunkter, fordi det har tendens til at gøre Grønlands historie til en kulturel enhed. Det hjælper næppe på den historiske forståelse at fastslå, at et liv i og af naturen, binder mennesket til de tekniske midler, hvormed det har kunnet vriste naturens ydelser ud af dens greb. For herefter at konkludere, at kulturen bliver stærkt konservativ (se Gad I, p. 12). Hermed har man lukket af for yderligere forklaringer på den kulturelle innovation, hvis underkendelse har givet grobund for fordomme, der i århundreder har præget europæisk kolonialisme.

Da Grønland i lange tider har været hjemsted for to etniske grupper, medfører sammenblandingen af begreberne historie og evolution, som er blevet resultatet af den valgte metode, at den ene gruppes kulturelle situation underkendes til fordel for den andens, fordi forfatteren med historiens hjælp placerer dem på forskellige trin af evolutionens rangstige. Den raffinerede fangstteknik er blevet historiens endemål og samtidig den faldgrube, der udtrykker en statisk kulturforståelse, som postulerer en slags iboende egenskaber ved den fremmede kultur. En sådan forståelse kan jo ikke redegøre for det essentielle, nemlig hvordan kulturel variation er et resultat af menneskelig aktivitet under skiftende sociale og økologiske begrænsninger. Samtidig bliver det europæiske element be-

stemmende for historien, som forfatteren opfatter den årstal for årstal.

Problemet i Grønlands historie ligger i valget af metode, hvor historikerens empiriske afgrænsning medfører en konfrontation med empiriske fænomener, som andre forskningsgrene, f.eks. etnografien og socialantropologien, traditionelt har behandlet analytisk. Dette udgangspunkt i en given empiri gør det selv sagt vanskeligt at vurdere muligheden for en behandling af eskimoernes historie, fordi der ikke på forhånd eksisterer noget (skriftligt) kildemateriale. Derfor søger forfatteren hjælp til løsning af opgaven ved at konsultere det tilgængelige arkæologiske og etnografiske materiale, som giver mulighed for at begynde med begyndelsen. Men begyndelsen er mange ting. Den kan som nævnt være formet ud fra etnografiens og socialantropologiens begrænsede empiri. Eller ud fra arkæologiens håndgribelige dokumentation. Resultatet bliver ofte – og da også for Grønlands historie – en evolutionær fremstilling med prædikatet kulturhistorie, hvilket harmonerer med det historiske grundsyn, hvor arkæologiens genstande kan tolkes som resultatet af en given udvikling.

Nu er det imidlertid vanskeligt at tale om udviklingen som noget på forhånd givet, når den opfattes som synonym for historien. Ikke mindst når vi mangler viden om fortidens motiver og handlinger, som må rekonstrueres med et mekanisk resultat, der har sin oprindelse i biologien og zoologien. Det evolutionsteoretiske synspunkt er således først og fremmest båret oppe af ønsket om at forklare vor egen vestlige civilisation. Kærnen i dette er en opfattelse, der betragter kulturen som en lineær funktion af tiden med større og større kompleksitet til følge.⁴ Heri ligger konflikten mellem etnografien og historien,⁵ d.v.s.

4. »Western civilization thus appears to be the most advanced expression of the evolution of societies, while primitive groups are 'survivals' of earlier stages, whose logical classification reflects their order of appearance in time. But the task is not so simple«. Claude Lévi-Strauss: *Structural Anthropology*, Basic. Books 1963 (1958), p. 3. Se også I. M. Lewis (ed.): *History and Social Anthropology*, A. S. A. Monographs 7, p. xii; 1968.

5. Jørgen Jensen omtalte problemet i »Arkæologi og kulturforskning«, *Historisk Tidsskrift*, 1966, XII Række, bind 2, pp. 1–30, idet han refererede til E. E. Evans-Pritchard: *Social Anthropology and Other Essays*, 1962, p. 190: »... anthropology must choose between being history and being nothing . . . I accept the dictum, though only if it can also be reversed – history must choose between being social anthropology or being nothing . . .«.

mellem den tidløse, strukturelle analyse og de tidscentrerede, historiske spørgsmål, betragtet som en samfundsvidenskabelig problemstilling.⁶

Indfaldsvejen til den strukturelle analyse ligger bl.a. i myten og legenden (beretningen), in casu det righoldige grønlandske sagnmateriale,⁷ som til forskel fra andre erkendelsesformer er eksistentiel, hvilket betyder, at fortællingens kollektive erfaring er bestemmende for valget i den fremtidige handling. Centralt heri står institutionen, et formaliseret udtryk for slægtsskab, politik, økonomi og religion, som individets sociale reference og et af de væsentligste elementer for beretningens kontinuitet. Der er med denne formulering af et metodologisk udgangspunkt for den strukturelle analyse trukket en parallel til historikerens opfattelse af den tidligste historiske bevidsthed.⁸ Jeg skal senere vende tilbage til denne traditionelle historieopfattelse, der både indeholder kimen til den historiske beretning og til den historiske forklaring.

Det er især indenfor den amerikanske gren af antropologien (etnografien), at udviklingen af evolutionsbegrebet har fundet sted, idet mangelen på historiske kilder har ført til definitionen af faste begreber for kulturel evolution, som fastlægges ud fra naturlige omgivelser, teknologi og befolkningsforøgelse.⁹ I tilknytning hertil fastslås evolution som resultatet af energiophobning, d.v.s. samfundets beherskelse af et stadigt voksende energipotential.¹⁰ Neoevolutionisterne Sahlins og

Service har forsøgt en løsning af dilemmaet omkring udviklingsbegrebet ved at opdele det i »generel evolution« og »specifik evolution«, hvor det sidste svarer til »historisk udvikling«.¹¹ Den egentlige grund til at fremhæve disse synspunkter er deres indflydelse på forskningen, herunder arkæologien. Store dele af den arktiske forskning er implicit underlagt en lineær evolutionistisk opfattelse, der som tidligere nævnt forudbestemmer et statisk kultursyn. De arkæologiske genstande, handlingsresultatet, er usikre som kilde til viden om motivet, og på denne baggrund må ses forsøget på at forklare dem ud fra teknologiske, socialorganisatoriske og ideologiske synspunkter.¹² Referencerammen bliver atter evolutionismens »stadier«, der som abstraktion ligger udenfor historien.

Deduktive overvejelser ud fra et etnografisk materiale er en af vejene, som har været forsøgt ved tolkningen af et arkæologisk materiale. Denne metode er blevet systematiseret af L. Binford med indførelsen af begrebet »etnoarkæologi«, hvor den arkæologiske undersøgelse af recente pladser sammenholdt med den nutidige etnografiske viden tilvejebringer en empiri, som benyttes ved udviklingen af den arkæologiske teori. Hermed står man bedre rustet ved tolkningen af de arkæologiske resultater fra præhistoriske pladser i samme geografiske region.¹³ Binford benytter selv et vidensteoretisk udgangspunkt, som han henter fra den amerikanske historiefilosofi, hvilket placerer hans arbejder som et

6. I. M. Lewis, op.cit., pp. xxii–xxiii.

7. H. Rink: *Eskimoiske Eventyr og Sagn*; Reitzel 1866 og 1871, og Knud Rasmussen: *Myter og Sagn fra Grønland*; Gyldendal 1921, 1924 og 1925.

8. »History begins when men begin to think of the passage of time in terms not of nature processes – the cycle of the seasons, the human life-span – but of a series of specific events in which men are consciously involved and which they can consciously influence«. E. H. Carr: *What is History?*, 1964, p. 134.

9. J. H. Steward: *Theory of Culture Change: the Methodology of Multilinear Evolution*, 1955, pp. 40–41.

10. L. White: *The Evolution of Culture*, 1959.

11. Sahlins og Service er elever af henholdsvis White og Steward og har udviklet deres synspunkter i: *Evolution and Culture*, 1970 (1960); specielt p. 43.

12. Jensen, op.cit., pp. 18–19, og L. R. Binford: »Archaeology as Anthropology«, *American Antiquity*, vol. 28, no. 2, 1962, pp. 217–225.

13. L. R. Binford: »Dimensional analysis of behavior and site structure: Learning from an Eskimo hunting stand«, *American Antiquity*, vol. 43, no. 3, 1978, pp. 330–361; og samme: *Nunamiut ethnoarchaeology*; Academic Press, New York 1978.

fremragende udtryk for den logiske positivisme på bekostning af den kulturhistoriske fremstilling.¹⁴ Noget tyder på, at det evolutionære skinproblem er vanskeligt at komme af med, og at årsagen til dette delvist ligger i manglende undersøgelser. Etnoarkæologien er således en af de nyeste metoder, som dog nødvendigvis skulle stå alene. I og med at den etniske bevidsthed manifesterer sig politisk i det arktiske, dukker også det samfundsmæssige aspekt op i kulturforskningen, og historiebegrebets dobbeltkarakter træder frem på baggrund af den neo-koloniale virkelighed: Hvem skriver historien, og hvad indeholder den. I den grønlandske kontekst bliver der både tale om brudstykker af en danmarkshistorie og en grønlandsk etnohistorie.¹⁵

Etnohistorie. Etnohistorie – folkets historie – indeholder som begreb både historien og forhistorien, men definerer sit emne ud fra den specifikke etniske gruppe, der omtales. Det er en væsentlig begrænsning set i forhold til vor egen histories kildemateriale, og historikerens rolle som formidler.

Etnohistorie er set fra vort eget historiske synspunkt også et begreb med dobbeltindhold, som kan bestemmes på følgende måde:¹⁶

- Studiet af kilderne omhandlende »de andre«, hvilket udgør en snæver etnografisk

definition, hvor etnografen bruger historikerens empiri, og

- Studiet af »de andres« fortid, hvor kun få eller ingen kilder er overleveret, hvilket udgør en bred historisk definition, hvor historikeren bruger etnografens empiri.

Der er hermed søgt at løse konflikten mellem historie og etnografi, som den blev skitseret i det forrige afsnit, ved at ophæve de to fags indbyrdes konkurrerende kompetance og begrænsede forståelse. Formålet bliver både 1) at skabe en historisk etnografi, hvilket fører til (en tvivlsom) rekonstruktion af en synkron etnografisk beskrivelse, idet arbejdet udføres ud fra et begrænset historisk kildemateriale, og 2) at forsøge at skrive den »ikke-litterære« kulturs historie, hvilket medfører diakrone etnohistoriske studier, hvori de historiske kilder suppleres med tidsmæssigt dækkende kilder af arkæologisk og folkløstisk art. Metoden kan næppe siges at være indeholdt i det ene formål fremfor det andet, men må rette sig efter kildernes karakter.¹⁷

Generelt betragtet bliver etnohistorien således anvendelsen af et skriftligt historisk materiale til brug ved en etnografi; og specifikt anvendes folkets egen mundtlige (litterære) tradition ved opbygningen af deres historie. Det kan ikke nægtes, at formålet her får et andet sigte, når det specifikke element bliver

14. Der er grund til her at omtale Binford, fordi han som analytiker har øvet indflydelse på teoretisk arkæologi langt udenfor USA i kraft af sin position indenfor »the new archaeology« (se f.eks. Leo S. Klejn: »A Panorama of the theoretical Archaeology«, *Current Anthropology*, vol. 18, no. 1, 1977, pp. 1–42), og fordi han har indraget sit teoretiske operationsfelt til også at omfatte eskimoarkæologien.

15. Denne fremlæggelse er et led i Nationalmuseets etnohistoriske studier af kulturmødet mellem eskimoer og europæere, støttet af Statens humanistiske Forskningsråd.

16. Følgende har været konsulteret ved denne definitoriske gennemgang: W. C. Sturtevant: »Anthropology, History, and Ethnohistory«, *Ethnohistory*, vol. 13, pp. 1–51, 1966. M. Lantis (ed.): *Ethnohistory in Southwestern Alaska & the Southern Yukon. Method & Content*, Studies in Anthropology, no. 7, Kentucky 1970. C. Hudson: »The historical Approach in Anthropology«, *Handbook of Social and Cultural Anthropology*, Chicago 1973, pp. 111–141.

17. Faren for at blive tendentiøs historie er nærliggende, og kildernes spredthed har fristet til generalisationer og efterrationaliseringer på grundlag af en senere tids etnografi, som f.eks. i *Grønlands Historie*, I, pp. 314–371, mens hovedindtrykket for Gad senere »synes at være temmelig kalejdoskopisk«, II, p. 517. Et af de bedste etnohistoriske forsøg findes så langt udenfor Grønland som hos Stillehavseskimoerne og deres naboer, Tlingitindianerne, langs Alaskas sydligste kyster. Frederica de Laguna, som deltog i de første systematiske arkæologiske undersøgelser af Grønland under ledelse af Therkel Mathiassen i 1929, har med sit Alaska materiale vist muligheden af at undersøge (kultur)historien i dens egne termer i sit store værk: *Under Mount Saint Elias: the History and Culture of the Yakutat Tlingit*, I–III; Smithsonian Contributions to Anthropology, vol. 7, Washington D. C. 1972.

fremhævet. Derved skabes vort dilemma, fordi vore operative (og såkaldte objektive) begreber ikke kan sammenstilles med sagnets eller fortællingens kategorier, hvorved vort historieforsøg mister sin mening.¹⁸ Det rejser også spørgsmålet om, hvem vi skriver historien for; hvilket er relevant for Grønlands etnohistorie, da den etniske bevidste (grønlænder) former sin fremtid ud fra den kollektive erfaring (historien). Der er ikke hermed taget et forbehold, som betyder, at alle broer er brændt bag historikeren, men derimod understreget kildernes forskelligartethed som udtryk for kulturel variation; og dette er en væsentlig erkendelse i Grønlands historie, som hidtil har været domineret af kolonial fortrængning.

Det geografiske område, som udgør verdens største ø, er en betydelig faktor for historikeren, idet den klimatiske inddeling spænder fra højarktisk til subarktisk inklusive mellemområder. Hermed sættes også økologiske grænser, som er med til at bestemme indholdet i det kulturelle udtryk for befolkningens tilpasning i de respektive områder. Dette illustreres af den europæiske kolonisation, som først fandt sted i områder med muligheder for en tilpasning, der var velkendt fra hjemegnene i det nordlige Skandinavien. Tilsvarende må en lignende betragtning anlægges for den eskimoiske befolknings vedkommende, idet der dog her må tilføjes, at tilpasningen er sket fra det højarktiske, egnene mellem Kanada og Grønland, Narres Strædet, til det subarktiske og hermed mildere område. Foruden denne lokale afgrænsning af de forskellige »historier«, medfører det ge-

ografiske synspunkt også, at historien på Grønland både må søge årsagssammenhænge østpå og vestpå.¹⁹ Da ingen arkæologer endnu har gjort forsøg på en sammenhængende fremstilling af Grønlands (for)historie (Gad I, p. 6), er det naturligt at forvente, at historien stadig vil fremstå som et ekstrakt af samtlige europæiske kilder vedrørende Grønland. Den kommende opgave bliver da – som ovenfor blev benævnt som den snævre etnografiske definition – at uddrage de historiske kilder, som omtaler den eskimoiske befolkning, og først herefter at opstille analysemodellen for et studie af den (ud)valgte lokalitet.

Denne skitserede etnohistoriske metode har imidlertid den mangel, at der ikke forefindes kilder udover de skriftlige, hvis tolkning må søges i en anden sammenhæng og med en anden referenceramme, da de er udsprunget af en europæisk virkelighed. Derfor er den geografiske faktor blevet en nødvendighed for etnohistorien, og som udgangspunkt må tages tiden omkring den anden europæiske kolonisation af Grønland. Vi får på denne måde de bedste betingelser for at sammenholde de skriftlige kilders udsagn med den samtidige kulturelle manifestation i det grønlandske (og eskimoiske) miljø. Denne fremgangsmåde har været benyttet ved Nationalmuseets Grønlandsundersøgelser siden 1969, og resultatet er blevet en historisk-arkæologisk undersøgelse af den dansk-norske bebyggelse, Håbets Koloni, der fungerede som handels- og missionsstation i årene 1721–28,²⁰ og en tilsvarende undersøgelse af den samtidige eskimoiske bebyggelse på Håbets Ø umiddelbart syd for kolonien.²¹ Formålet har her været at til-

18. Dilemmaet er velkendt og er behandlet af F. de Laguna, op.cit., pp. 209ff (»Myth, Legend and Memory. The Native Histories of Yakutat«), og af C. MacClellan: »Indian Stories about the First Whites in Northwestern America«, pp. 103ff i Lantis, op.cit. Eller sagt med et citat af Paul Ricoeur: »Objektivitet var det bærende i den historiske metode. Nu er den kendetegnet på god og dårlig subjektivitet. Den har ændret sig fra »logik« til »etik««, *Histoire et Vérité*, p. 34, Paris 1955 (citeret fra Adam Schaff: *Historie og Sandhed*, Historievidenskab, Skriftrække no. 9, p. 254, 1977).

19. Et udmærket forsøg på at skrive historie ud fra disse geografiske kriterier er gjort af Keith Crowe: *A History of the Original Peoples of Northern Canada*, Arctic Institute of North America; Montreal and London 1974.

20. H. C. Gulløv og Hans Kapel: *Haabets Colonie 1721–1728. A historical-archaeological investigation of the Danish-Norwegian colonization of Greenland*. Ethnohistorical studies of the meeting of Eskimo and European cultures, I. The National Museum of Denmark 1979.

21. Resultaterne er med støtte fra Statens humanistiske Forskningsråd under bearbejdelse som bind II af de etnohistoriske studier af kulturmødet.

vejebringe et synkront materiale, der vil kunne anvendes som en etnohistorisk kilde i kraft af sin datering, for derefter at kunne bruges ved en tidsmæssig udvidelse af undersøgelserne. Denne form for arkæologisk fremgangsmåde er en udvikling af den amerikanske »historic sites archaeology»,²² som definerer det arkæologiske objekt ud fra skriftlige eller arkæologisk daterbare vidnesbyrd og til en vis grad ud fra den lokale mundtlige tradition. Hermed skabes mulighed for at øge mængden af anvendbare kilder.

Metoden indebærer en forskning, hvis resultater på nogle områder bidrager med fornyet viden, men især kommer til at rejse spørgsmål, der berører historikerens rolle i det grønlandske samfund. I det følgende vil nogle problemkomplekser blive taget op som eksempler på metodens anvendbarhed og som kritik af *Grønlands Historie*. Det drejer sig om: I. Historien og arkæologien. Eksemplet Håbets Koloni; II. Historien og ejendomsretten. Eksemplet den Grønlandske Nation; III. Historien og institutionen. Eksemplet den mundtlige tradition; samt IV. Historien og kolonialismen. Eksemplet den kulturelle undertrykkelse.

Det må understreges, at komplementariteten mellem historien og etnografien også i det grønlandske samfund må forstås som en nødvendighed, der medfører, at det ene fags systematiske tilnærmelse intet kan opnå uden hjælp fra den anden,²³ når det gælder etnohistorien.

I. Historien og arkæologien. Det første indtryk af den eskimoiske befolkning, som mødte kolonisterne ved ankomsten til landet i 1721, var baseret på en sammenligning mellem de to parters klædedragt, som »kom mig meget miserabel for; Gud naadelig forbarme

sig ofver dem«. ²⁴ Indtrykket ændredes ikke med tiden, selv om det øgede kendskab til befolkningen nok medførte en nuanceret beskrivelse af det materielle grundlag, der kunne vække forbløffelse. ²⁵ Det teknologiske grundlag for Håbets Koloni afhang af forbindelsen over Atlanten, d.v.s. med Det grønlandske Handelskompagni i Bergen. Denne afhængighed afspejlede koloniens placering i det grønlandske miljø, som både skulle legitimere missionsvirksomheden gennem resultaterne fra undervisnings- og dåbspraksis, og forsøge at dække den økonomiske udgift, der var forbundet hermed, og samtidig skabe en indtægtskilde ved handel (med eskimoerne) og fangst. Det første lykkedes, mens det sidste voldte store vanskeligheder, fordi handelen forblev noget sekundært og derved ikke kunne true den altdominerende nederlandske hvalfangst i Davis Strædet. Undervejs krakkede da også Det Bergenske Kompagni, hvilket imidlertid ikke førte til ophør af kolonisationsprojektet (Gad II, pp. 101ff).

Det karakteristiske ved denne tidlige kolonihistorie er dens kontinuitet trods nedgang og stagnation. Kontinuiteten får en historisk forklaring i det politiske og økonomiske »bagland«, Europa, samt i personen Hans Egede, der fremstilles som katalysator for udviklingen (Gad II, p. 52). Der bliver hermed atter lagt en alen til denne mytiske figur i Grønlands historie, som senere tider benævner Grønlands Apostel,²⁶ uden at vi dermed kommer den historiske forståelse nærmere. Det er ved løsningen af dette dilemma mellem forklaring og forståelse, vi må gå omvejen over kilderne for at kunne forstå betydningen af det grønlandske miljø og dets indvirken på kontinuiteten.²⁷

Den arkæologiske undersøgelse af Håbets

22. B. Fontana: »On the Meaning of Historic Sites Archaeology«, *American Antiquity*, vol. 31, no. 1, pp. 61–65; 1965

23. C. Lévi-Strauss, op.cit., 1963, pp. 24–25.

24. Hans Egede: *Relationer fra Grønland 1721–36*, ed. Louis Bobé, Meddelelser om Grønland, bind 54, 1925, p. 8.

25. Hans Egede: *Det gamle Grønlands ny Perustration, 1741*, ed. L. Bobé, Meddelelser om Grønland, bind 54, 1925, p. 354.

26. Gulløv og Kapel, op.cit., 1979, pp. 207ff.

27. Det vil sige alle de kilder, som er en forudsætning for etnohistorien. Her må man støtte sig til hermeneutikken, som har fået den klareste formulering i Paul Ricoeur' *Fortolkningsteori*, Vinten 1979: »Selvforståelsen må gå omvejen over fortolkningen af ydre tegn, monumenter, dokumenter, hvori eksistensanstrengelsen – subjektiviteten – har objektiviseret sig«, p. 48.

Koloni viser tydeligt, at denne lokale enhed, hvad vi kunne forvente, udskilte sig markant fra det omgivende miljø ved sit redskabs- og andet »serviceinventar«. Der var tale om en manglende tilpasning, som resulterede i forsøg på at aflure eskimoerne på deres fangst- og fiskepladser eller i erkendelse af afmagt overfor den eskimoiske fangstteknik.²⁸ Konsekvensen blev hvert år at sætte sin lid til, at forsyningskibene fra Bergen nåede frem. Det zoologiske materiale demonstrerede disse forhold med al ønskelig tydelighed samtidig med, at det kunne øge vor viden, idet kolonisterne måtte søge til eskimoerne, når saltmadden og kødet fra de opsendte tamdyr slap op. Der er med en økologisk term tale om et symbiotisk forhold, som kunne opretholdes med eskimoisk tolerance, hvilket giver kolonisationen en forståelsesdimension, der skal tages i betragtning, når man vil forstå den europæisk skabte myte om Hans Egede og den grønlandske reaktion mod denne; nemlig som et bevidst opgør med symbolet på den danske kolonialisme.²⁹

II. Historien og ejendomsretten. I forlængelse af det ovenstående står det essentielle problem omkring ejendomsretten, som har fået fornyet aktualitet i forbindelse med indførelse af hjemmestyre for Grønland. Det har længe været erkendt, at mennesket og naturen er et fundament i historien,³⁰ og som en logisk konsekvens heraf bliver ejendomsretten retten til styring og udbytte af egen indsats, som et udtryk for dialektikken mellem menneske og

natur. Abstraktionen, der ligger til grund for privatejendomsretten,³¹ skal i denne konkrete kontekst holdes udenfor, idet der her er tale om en sammenhæng mellem naturen og et samfund, hvis kollektive behov er fastlagt ved en organisatorisk ramme, der har været bestemmende for dets institutionelle indhold. I denne dialektik mellem natur og samfund er syntesen det kulturelle udtryk, som erkendes i kulturhistorien. Med andre ord bliver det i den kulturelle kontinuitet, vi skal finde den etnohistoriske kilde til det ejendomsretlige begreb på Grønland (og indenfor den eskimoiske verden). Det bliver også kulturhistorien, som angiver grundlaget for omtalen af den grønlandske nation, der som begreb optræder i 1700-tallets grønlandshistorie.³²

Det er to sider af samme sag, når arkæologien kan påvise en kulturel kontinuitet og et genstandsindhold, der fortæller om en udnyttelse af landet gennem århundreder, og når de historiske kilder i det første halve århundrede efter kolonisationen understreger denne udnyttelse ved at henvise til det grønlandske samfunds »love« og den grønlandske »nation« med klar reference til den gældende naturretlige opfattelse.³³ Ejendomsretten er således manifest, selv om den af historikeren fremstilles som en brugsret (Gad I, pp. 364–65) i et samfund bestående af individualister (Gad II, p. 503; denne udlægning har intet belæg i den etnografiske litteratur). Fra administrativ hold kunne det endnu i 1799 fastslåes, at de danske kolonister var at be-

28. Hans Egede: *Relationer*, op.cit., p. 19, og *Perustrationen*, op.cit., p. 354.

29. Gulløv og Kapel, op.cit., 1979, kapitel IV, Appendix I og kapitel V.

30. Jvf. de blændende sider om dette i Karl Marx' 1844 manuskripter, udgivet ved Villy Sørensen, 1962: *Økonomi og filosofi. Ungdomsskrifter*, pp. 82–83; Gyldendal.

31. Karl Marx, op.cit., 1962, pp. 67ff.

32. Problemstillingen har tidligere været behandlet i H. C. Gulløv: »Cultural imperialistic historiography – ethnohistorical viewpoints concerning Greenland's colonization 1721«, i C. Sandbacka (ed.): *Cultural Imperialism and Cultural Identity*; Transactions of the Finnish Anthropological Society, No. 2, pp. 217–236; Helsinki 1977.

33. Jvf. Hans Egedes første grønlandsbeskrivelse i »Relationen«, op.cit., 1925, p. 37, og Lars Dalagers »*Relationer*« udgivet af Louis Bobé, 1915, *Det grønlandske Selskabs Skrifter* II, opr. *Oeconomisk Journal*, 1758, pp. 1–19 (»Grønlandernes indbyrdes Skraae og Vedtægter«), samt H. C. Glahn: *Anmærkninger over de tre første Bøger af Hr. David Crantzes Historie om Grønland, 1771*, p. 287: »... og ingen, i en frie Stat, som Grønland er, kan kalde noget sit...«.

tragte som gæster i grønlændernes eget land.³⁴

Det er vanskeligt at trænge ind i dette fundamentale emne alene ved hjælp af *Grønlands Historie*, som efter kolonisationen behandler den grønlandske kulturhistorie som staffage. Årsagen hertil skal søges i historikerens forsøg på at begrunde Danmarks suverænitetsskrav på landet, der set under en europæisk synsvinkel er væsentlig for forståelsen af landets fortsatte tilhørsforhold til Danmark også efter afståelsen af Norge i 1814.³⁵ Men fremstillingen berører ikke divergensen mellem kildernes udsagn om Grønland som en del af den dansk-norske monarks overhøjhedsområde og den grønlandske nation. Det første har historikeren sat sig for at begrunde og med et positivt resultat, det andet fremgår af de ubenyttede kilder (jvf. note 39).

Problemet er at finde i den valgte historiske metode, som søger en kontinuerlig fremstilling af et begreb og en statsretlig idé på bekostning af den etniske majoritet i landet. Derved bliver »den grønlandske nation« en naturretlig kuriositet i 1700-tallets europæiske historie. Natur- og Folkeretten er imidlertid af fundamental betydning for forståelsen af verden udenfor Europa i den såkaldte Oplysningstid efter de store opdagelsers århundreder. Heri ligger den ideologiske baggrund for de kilder, som omhandler det grønlandske samfund, hvad enten det gælder

Holbergs benyttelse af Egedes Relationer eller H. C. Glahns kritik af det samfundsmæssige syn i herrnhutermissionæren David Cranz' »Historie von Grönland« (jvf. note 39). I *Grønlands Historie* findes ingen steder en behandling af dette juridisk-filosofiske grundlag for kilderne,³⁶ ligesom den samtidige behandling af disse ikke berøres.³⁷

Men der eksisterer en »de facto« anerkendt ejendomsret for de førstankomne ifølge Natur- og Folkeretten, ligesom en suverænitetssret, der har sit udspring i de europæiske monarkers deling af verden mellem sig, har sikret denne ejendomsret (jvf. note 37). Vi får et klart eksempel på dette hos købmand Jakob Severin, der fik kongelig oktroj på handelen i Grønland, og gennem et brev til Christian den Sjette i 1737 gør det klart, at kongens retmæssige herredømme forbliver u-disputerlig; »med mindre mand vilde omstøde alle guddommelige Naturens og menneskelige Love efter de Indianske [de spanske besiddelser i Amerika] Staats Maximer, da indtet saadant Land kunde eene hafves Rettighed til, med mindre mand i Ladningsviis nedsanck Indbyggerne udi Hafvet, eller med Mord og Swerd førde dem til Slagter Bencken«.³⁸ Der er altså en anerkendt forskel på suverænitet og ejendomsret, som også må formodes at være blevet kongelig konfirmeret med modtagelsen af dette brev.

Kulturhistorien kan derudover supplere

34. Finn Gad: *Fire detailkomplekser i Grønlands historie 1782–1808*, p. 142; Arnold Busck 1974. Året inden (1798) havde dog »kommissionen til afvikling af monopoleet« på Grønland erklæret, at den bedste indretning hertil »måtte være: hvorledes grønlænderne efterhånden kunne bringes under de borgerlige loves velgørende tvang, hvilken, ved at sikre dem deres liv og gods fra lidenskabelig hævn og den stærkeres vilkårlige behandling, og ved at udvide og berigtige deres begreber om ejendom og ejendomsrettigheder, ene kan hjælpe dem længere frem på kulturens baner«, Gad, III, op.cit., p. 467.

35. Det drejer sig om begivenheder, som har sit udspring i den norrøne bosættelse af landet, over Grønlands tilslutning til »Norgesvældet« i 1261, Kalmarunionen, til dobbeltmonarkiet; Gad I, op.cit., pp. 149, 184 og 228ff.

36. Folkeretten fremhæves som eksempel på den frie adgang til de åbne have med bl.a. en henvisning til Grotius' skrift fra 1609 »Om havenes frihed«, Gad I, op.cit., pp. 261 og 376.

37. Der tænkes bl.a. på Holbergs »Natur- og Folkeret« fra 1716, hvis femte udgave fra 1751 Glahn flittigt benyttede, op.cit., 1771. Men også på den direkte anvendelse i historien, f.eks. »Dannemarks og Norges Beskrivelse« og »Dannemarks Riges Historie«. Holbergs syn og samtidens kilder er behandlet i H. C. Gulløv: »Ludvig Holberg og Grønland«, *Tidsskriftet Grønland*, pp. 77–97, 1978.

38. *Diplomatarium Groenlandicum 1492–1814*, ed. Louis Bobé, p. 245, Meddelelser om Grønland, bind 55, 3, 1936. Jvf. også Holberg, der 13 år senere i sin 350. epistel (p. 134) anfører: »Da en anden hørte fortælle om de store Nederlag [d.v.s. blodsudgydelser, drab], som de Christne havde giort i America, sagde han: Det er Lykke, at vi beboe et fattigt Land; thi ellers havde det ikke gaaet os bedre« (Epistler, Tomus IV; Epistel 350: »Grønlændernes Naturbegavelse«; Epistler, bind I–VIII, udg. med kommentarer af F. J. Billeskov Jansen, 1949).

med oplysningen om, at eskimoerne kom først til landet. Men atter bliver det på europæiske præmisser, at ejendomsbegrebet i nyeste tid affejes med en henvisning til, at det ikke er kollektivt men privatretligt bestemt,³⁹ ganske i modstrid med det ovennævnte kildemateriale. Men det har været etnohistoriens opgave, at fremtrække disse eksempler, sætte dem i den kulturhistoriske sammenhæng og påpege deres absolutte værdi.

Grønlands Historie kan ikke hjælpe trods de rejste intentioner om en kildekritisk behandling (se Gad I, p. 5 og II, p. 594), og derved er der skabt mulighed for politisk opportuniste, når der skal købslåes om rettigheder og krav: »Men det, jeg taler om, er, hvordan borgerne inden for denne rigsenhed må have lige rettigheder over for et spørgsmål som det, der er rejst. Det skal ikke være således, at en befolkningsgruppe i en del af riget skal kunne have nogle rettigheder, omtalt som ejendomsret, til noget, som man ikke har i andre dele af riget. Det er denne *lighed over for loven*, om man vil, jeg har gjort mig til talsmand for, og det vedrører ikke spørgsmålet om, hvorvidt man har en *forskellig kulturel baggrund og udvikling*. Det er efter min mening et ganske andet spørgsmål«⁴⁰ (forf. kursivering). Men det er jo netop en sammenhæng mellem disse begreber, der betinger ejendomsretbegrebet. Der demonstreres en forplumring af den ovenfor nævnte forskel på suverænitæt og ejendomsret, adskilt her fra den privatejendomsretlige adstraktion.

III. Historien og institutionen. Det har væ-

ret omdiskuteret, hvorvidt man har kunnet medregne den mundtlige tradition som kilde, da denne jo ifølge sagens natur er usikker og uden de sædvanlige kontrollerbare elementer. Betydning er da også de få levn i det grønlandske sagnmateriale, som vedrører nordboerne, når man tager i betragtning, at deres bosætning i landet varede et halvt årtusinde, og at mødet med de fremmede hvalfangere i et halvt århundrede før kolonisationen i 1721 kun har sat sig spor i få og meget generaliserende bemærkninger, og ikke mindst at kolonisationen i 1721 overhovedet ikke har fundet genklang i de grønlandske fortællinger. Inspektør Rink, som foranstaltede en indsamling af et stort sagnmateriale og udgav et udvalg i 1866 og 1871, bemærker, at mødet med de fremmede ikke har været af tilstrækkelig betydning til at blive husket på afgørende vis.⁴¹ Ligesom Rink udgav også Knud Rasmussen en samling »Myter og Sagn fra Grønland« i 1921, 24 og 25, og fælles for dem begge er dobbelttitlen, der indeholder den eskimoiske opdeling i »oprindelsesmyter«, hvor begivenhederne er henlagt til en fjern fortid eller urtid, og i »sagn«, hvor begivenhederne er at finde i en fortælling om oplevede hændelser, hvad enten disse er direkte og indirekte oplevede og viderebragt i mundtlig form, eller er fortalt i et opbyggeligt øjemed.⁴²

Det er den sidstnævnte gruppe, sagnene, som danner baggrunden for det følgende. I disse gemmer sig ofte oplysninger med vidtrækkende perspektiver, som kan kaste lys over enkeltheder i Grønlands historie, hvor-

39. Jvf. diskussionen af dette emne i Robert Petersen: *Om etnicitet og ejendomsretten til jorden*, Institut for Eskimologi, Københavns Universitet; Dokument vedlagt »Kommissionen for Hjemmestyre i Grønland«, 1977; og Helge Kleivan & Karen Nørregaard (red.): *Vort land, vort liv. Udvikling og oprindelige rettigheder i Arktisk Canada*, Institut for Eskimologi, 1976; samt et af hovedværkerne for studiet af oprindelige rettigheder: Peter A. Cumming & Neil H. Mickenberg (ed.): *Native Rights of Canada*, Toronto 1972.

40. Fra folketingets åbningsdebat 1976; Ninn-Hansen (*Kommissionen om Hjemmestyre i Grønland, dok. nr. 39/76*). Den konservative skolastik var et svar på grønlænderen Lars Emil Johansens udsagn: »Når vi nu i al den tid, rigsfællesskabet har eksisteret, har ladet os påvirke af andre danske traditioner, er det så ikke rimeligt af hensyn til rigsfællesskabet og af hensyn til respekten for hinandens traditioner, at man i dette tilfælde tager udgangspunkt i en grønlandsk tradition, der går ud på en kollektiv ejendomsret til jorden i Grønland?« (*Kommissionen . . .*, op.cit., 1976). Diskussionen er anført og behandlet i Gulløv, op.cit., 1977.

41. H. Rink: *Eskimoiske Eventyr og Sagn*, p. 208; Reitzel 1871.

42. oqalugtuaq (pl. -at): afsluttet fortælling, som fordrer en ordret gengivelse eller overlevering fra forfædrene; og oqalualarut (pl. -utit): Middel til samtale eller underholdning, hvorved forstås fortælling om begivenheder ifølge beretning på anden eller tredje hånd efter den, der har deltaget i begivenhederne (Rink, op.cit., 1871, p. 206).

om de sædvanlige kilder intet melder. I dette tilfælde drejer det sig om det tidligere omtalte element i historien, institutionen, hvis indhold er afgørende for de motiver, som bestemmer menneskenes handlinger og dermed samfundets udvikling. Afdækningen af det institutionelle mønster er samtidig et forsøg på at skabe syntesen mellem historien og etnografien (og i dette tilfælde bruges arkæologien som katalysator).

Det blev den arkæologiske undersøgelse af et mærkværdigt placeret hus på toppen af en fjeldknold i skærgården ud for Grønlands »hovedstad«, Godthåb, som vakte undren. Normalt er det eskimoiske hus placeret nær ved havstokken. Udgravningen afslørede et meget sparsomt redskabsinventar, og at huset tillige havde været mindre for senere at være blevet udvidet til det dobbelte, sandsynligvis som følge af en indflytning.⁴³ Under studiet af de eskimoiske sagn i Rinks og Rasmussens udgaver fandtes to versioner af den samme fortælling, som begge kunne tilskrives regionen, hvor udgravningerne var foregået. Der var tale om slægtssagaer med samme personregister.⁴⁴ I den ene udgave af sagaen fra 1871, stod en genealogisk oplysning fra fortælleren, der blev afgørende ved rekonstruktionen af slægtsgenealogien ved hjælp af det herrnhutiske kirkebogsmateriale i Rigsarkivet.⁴⁵ Dette arkivalske detektivarbejde resulterede i en opstilling af en vestgrønlandsk slægt gennem 250 år fra slutningen af

1600-tallet til første halvdel af dette århundrede. Interessen samledes om den kendsgerning, at meddeleren til versionen hos Rink var far til meddeleren, som havde leveret versionen til Knud Rasmussens udgave, der blev trykt i 1924. Mens den første version var på 9 tryksider, var den sidste på ikke mindre end 78 tryksider; og denne sidste havde en lang indledning, som omtalte bebyggelsen ude i skærgården. Der kunne nu påvises et handlingsforløb, som klart og logisk inddrog den udgravede hustomt i fremstillingen. Men tilbage stod at forklare forskellen på de to versioners længde.

Dette blev gjort ved en tekstanalyse, som sidestillede de to versioner og sammenholdt deres forløb episode for episode, hvorved faderens (1871) fremstilling fremstod med åbenlyse huller og logik-brist overfor sønnens (1924). Årsagen til dette forhold blev forklaret med en henvisning til det sociale miljø i Grønland før og efter år 1900, idet skærgården ud for Godthåb var herrnhutisk missionsmark, og Godthåb selv var delt mellem de to kirkelige retninger.⁴⁶ Den strenge kirketugt i det herrnhutiske samfund var hermed en årsag til fortrængningen af motivet i slægtssagaen som gengivet af faderen, mens dette atter dukkede op i sønnens version godt 50 år senere.

Motivet blev afdækket som værende udsprunget af blodhævninstitutionen, der florerede på østkysten af Grønland,⁴⁷ og sammen

43. En redegørelse for dette er under udgivelse: Gulløv og Kapel: »Legend, History and Archaeology, a study of the art of Eskimo Narratives«, Dansk Etnografisk Forenings Tidsskrift *FOLK*, vol. 21–22, 1979–80.

44. Se nærmere H. C. Gulløv: »Historien bag historien. En vestgrønlandsk slægtssaga«, *Tidsskriftet Grønland*, pp. 278–288, 1979.

45. Betydningfuldt nok er dette materiale ikke benyttet i *Grønlands Historie*; men det hænger måske sammen med deres tilsyneladende perifere betydning set i relation til Danmarks grønlandspolitik(?) Jvf. Gad, III, op.cit., p. 5.

Et vigtigt aspekt ved disse kilder fremhæves, når man tager i betragtning, at grønlænderne var temmelig ukyndige i kronologi, men derimod forbavsende stærke i genealogi. De kunne nemlig »gøre Rede for deres Slægts-Stammer, og derfra adskille de udspirende Greene, herover veed de at regne dem i Slægtskab sammen, indtil tiende Leed, og maaske derover« (Dalagers *Relationer*, op.cit., 1915 (1758), p. 56). Også Rink er vidende om dette forhold og noterer om de historiske sagn, at »disse Fortællinger gaae i Reglen kun 100, sjældnere 150 Aar tilbage i Tiden, men Fortællerne vide i Reglen nøie Beskeed med Genealogien for det samme Tidsrum eller for 5 til 6 Slægtled« (Rink, op.cit., 1871, p. 209).

46. Nemlig den evangelisk luterske statskirke og de tyske brødremissionærer, der i 1733 var sendt til landet som hjælpere for Hans Egede, men snart blev de argeste modstandere (Gad II, op.cit., pp. 228ff). Herrnhuterne forlod Grønland i 1900, fordi en synode i Herrnhut havde fastslået, at der ikke var flere hedninge at omvende.

47. Jvf. Jens Rosing: *Isímarðik. Den store Drabsmand*, Det grønlandske Selskabs Skrifter XX, 1960; og Rosing & S. Havsteen-Mikkelsen: *Sagn og Saga fra Angmagssalik*; Rhodos 1963.

med tilflyttere var indført til den sydligste vestkyst. Frygten for hævn mord var således blevet årsagen til stamfaderens bosætning i den godthåbske skærgård, hvilket blev drivkraften i fortællingen, som slutter med overgangen til kristendom, hvis næstekærlighedsbud (in casu: forsoningen) afløser blodhævnens institutionelle indhold.

Der var med denne undersøgelse tale om en metode, som havde gjort brug af både sagnet, historien og arkæologien, og herved havde af dækket en kulturel kontinuitet, som ikke kan aflæses i *Grønlands Historie*. Derved fremtrækkes atter divergensen mellem historie og etnohistorie, hvor den førstnævnte med udgangspunkt i sine selektive kilder hurtigt slutter, at »den åndelige kulturtradition var i fuld opløsning« (Gad II, p. 503). Men der er en kvalitativ forskel på opløsning og undertrykkelse, som ligger i den historiske metode, d.v.s. hvor de taler, og hvor de tier.

IV. Historien og kolonialismen. Med det ovenfor omtalte eksempel er der ikke langt til den kulturelle undertrykkelse, som har været kolonialismens svøbe, også på Grønland. Det er et symptomatisk træk ved den pragmatiske historieskrivning, som *Grønlands Historie* er et

fremragende eksempel på, at dens årsagsforklaringer bliver en legitimering af den nødvendige kontinuitet. Der gives med et rigt holdigt og dermed værdifuldt noteapparat belæg for historiens nødvendighed, og derved »glemmes« den ideologiske tilfældighed, som oftest har været kendetegnet for den koloniale historieskrivning (jvf. afsnit II). Understregningen af dette forhold udspringer af den etniske virkelighed på Grønland, som er to forskellige befolknings-elementer, der hver for sig kan beskrives i en historie (jvf. afsnit III) og samtidig er forudsætningen for hinandens historie (jvf. afsnit I).

Syntesen er vanskelig at øjne, fordi den ligger implicit i spørgsmålet om, hvorfor vi skriver historien på ny. Svaret ligger udenfor vor mulighed at give, da det er en del af kolonialismens væsen at angive, hvordan historien skal skrives.⁴⁸ Vi kan supplere kildematerialet og rejse kritik ved hjælp af den omtalte metode, der er indeholdt i etnohistorien, selv om denne ikke må opfattes som et entydigt begreb. Genfortolkningen, ikke mindst af samfundets institutioner,⁴⁹ er et vigtigt udgangspunkt for forståelsen af situationen i nutidens Grønland.

48. Et af de bedste forsøg på en fornyet historie skal vi til Afrika for at finde: Walter Rodney: *How Europe underdeveloped Africa*; London & Dar es Salaam 1972.

49. Behandlingen af de politiske institutioner på Grønland, som er at finde i Jørgen Viemose: *Dansk kolonipolitik i Grønland*; Demos 1977, er nok det største aktiv ved denne nyeste historiefremstilling, som iøvrigt er hæmmet af en dræbende mangel på grønlandske kilder, hvilket reducerer dens værdi afgørende. Jvf. her Gad III, op.cit., pp. 10ff.